

Tiderna blir bara

Antalet dagar som går från dödsdag till ceremoni och kremering ökar alltmer. Vad beror det på?

Det finns inga entydiga svar, men det finns ändå vägar att gå. Det säger de som Kyrkogården har talat med.

Många frågar sig vad det är som händer, egentligen. Har vi slutat att bry oss om våra anhöriga som har dött, och varför har vi inte tid att gå på begravningar?

Statistiken bär syn för sägen: för varje år som går blir tiden mellan döden och begravningen eller kremeringen lite längre. Sverige sticker ut i statistiken genom att ha världens mest utdragna begravningsprocess.

–Död och begravning präglas starkt av samhället i övrigt, säger Ulf Lernéus, direktör för SBF, Sveriges begravningsbyråers förbund.

–När vi ändrade från två till en månad i lagen i maj 2012 kom det antagligen för sent, bollen hade redan rullat för långt. Vi kanske skulle ha sagt tre veckor istället, den gången.

ULF LERNÉUS TROR att nya kulturer och förändrade synsätt kommer att sätta spår i framtiden.

I slutet av 1900-talet var det vanligt med mellan två och tre veckor till begravning. Idag är det längre, det visar statistik från både SBF och SKKF.

–Tre veckor kanske vi numera får se som något slags riktämne, och att vi möjligen ska sluta att stirra oss blinda på tiden och i stället vara måna om att folk faktiskt kommer på ceremonierna i stället, säger han retoriskt.

Han reser mycket och träffar branschfolk från andra delar av Europa och världen som förvånas över att Sverige idag ligger i en icke smickrande ledning.

–Men vi är annorlunda med extrema familjekonstellationer. Inget annat land har 'rört till det så för sig' så som vi har, med många familjer och flera kullar med barn på olika håll, säger han.

Dagens barn kommer därför att få gå på många fler begravningar än Ulf Lernéus egen generation, menar han.

–Vi har gått från sex sju personer i den närmaste familjen till tolv femton, säger han, och exemplifierar med ett bonusbarn, som har fyra av allt upp till gammelmormor och gammelfarmor.

–Det här gör att vi har så många fler

”Tre veckor kanske vi numera får se som något slags riktämne.”

Ulf Lernéus, direktör för SBF.

Moderna kylrum och bisättningsutrymmen gör att längre tider inte är samma problem som det har varit.

Några tider

3,5 dag tar det i genomsnitt innan anhöriga tar en första kontakt med en begravningsbyrå. I Stockholm tar det två dagar till.

8 procent valde begravning utan ceremoni under 2018, en så kallad "direktare". Det motsvarar 7 000 dödsbon.

16 dagar tar det till en borgerlig ceremoni. Det är sex dagar kortare än en traditionell begravning.

70 procent av dem som anlitar en byrå önskar att begravningen ska vara på en fredag.

Källa: SBF.

att ta hänsyn till när det inte längre bara är änkan och två barn som ska bestämma sig för hur de vill ha det.

I Stockholm tar det enligt SBF:s statistik två dagar längre tid innan anhöriga kontaktar en byrå efter ett dödsfall.

–Då har det redan där gått uppemot en vecka istället för några dagar, något som naturligtvis bidrar till att hela arbetet sedan puttas fram.

Det ska sedan paras med det starka önskemålet i hela landet om att kunna ha sin begravning på en fredag – sjuttio procent av dem som anlitar en byrå vill att begravningen ska vara på en fredag – inte sällan med en särskild präst och en speciell musik som kyrkan ska acceptera.

MEN ALLT HANDLAR inte om familjen. Det är många som är en del av processen, från dödsdag till ceremoni, gravsättning eller kremering, och var och en har sitt ansvar att ta, även Svenska kyrkan, menar Ulf Lernéus.

–Särskilt på mindre orter med få kapell kan det faktum att det inte finns tider och präster så att det räcker göra att det tar extra lång tid. Svenska kyrkan, som landets största huvudman, måste därför även arbeta med tillgängligheten. Man kan kanske inte ha samma öppet-

tider på landsorten för att boka lokal och annat som i Stockholm, men det måste bli enklare att anmäla ett dödsfall och mer tillgängligt för ceremoni.

Genomsnittet för borgerliga begravningar är sexton dagar.

–Det är sex dagar kortare tid än de begravningar som sker i kyrkan, säger han och tillägger att den påverkan som samfundet har handlar om både lokaler och tillgängligheten till präster.

ULF LERNÉUS SER att kistor kan bli stående i krematorierna trots att ceremonin har genomförts.

–Ur byråernas perspektiv är det viktigt att begravningen äger rum inom en månad, så som lagen föreskriver. Den tid som sedan går mellan ceremoni och kremering är ju ingenting som anhöriga har någon makt över.

Stockholms stad å sin sida säger, att mycket av det som gör att det ibland tar onödigt lång tid, från det att kistan har kommit till krematoriet till det att den kremeras, handlar om administration som inte fungerar i leden före: anhöriga, myndigheter och byråer (se sid 10–11).

På vilket sätt kan det bli bättre?

–Tillgängligheten, för att till exempel boka tider med Svenska kyrkan, fler

längre

27,6

DAGAR. Så lång tid tar det i genomsnitt från dödsdag till begravning eller kremation, enligt SKKF:s statistik för 2018.

I stället är det en etisk fråga hur länge kistor ska bli stående. FOTO: JOHAN LINDSTÉN

begravningstider, att minst en gång per år ha samrådsmöten mellan Svenska kyrkan och begravningsbyråerna för att tydliggöra vilka förbättringar som hela tiden går att göra.

OCH, SÅ HÄR TROR Ulf Lernéus att det kommer att se ut i tio femton år framöver.

–Det är inte den döda som inte har tid, det är de efterlevande. Och ur ett etiskt perspektiv kan man absolut ifrågasätta det värdiga i att låta en människas kropp ligga så länge. Men det måste sedan vägas mot de anhörigas önskemål och, inte minst, att så många som möjligt har och får tillfälle att komma.

Kan man göra avkall på antalet gäster till fördel för kortare tider?

–Nej, det blir fel. Avskedet är så pass viktigt för oss att det är centralt att så många som många som möjligt bereds möjlighet att vara med, och det gäller även arbetskamrater, grannar och andra.

Är de långa tiderna lite av ett öde?

–Lite så, tror jag. Vi ser att det är så människor väljer att göra och alla gånger är det inte heller deras eget val. Att människor kommer till begravningen är nog trots allt viktigast, ändå.

JOHAN LINDSTÉN

”Inget annat land har rört till det så för sig, så som vi har, med många familjer och flera kullar med barn.”

Ulf Lernéus om hur Sverige skiljer ut sig från många andra länder i hur våra familjekonstellationer ofta ser ut.

De längre tiderna är ett problem ur de efterlevandes perspektiv.

FOTO: JOHAN LINDSTÉN

”Låt döden röra till det för oss”

Jan-Olof Aggedal, kontraktsprost i Lunds stift, ser liknande skäl till de allt längre tiderna, som många andra.

– Vi måste vara rädda om oss själva och den döda.

Jan-Olof Aggedal är kontraktsprost i Lunds stift, har doktorerat med en avhandling om griftetal och bedriver forskning i praktisk teologi. Han säger att de allt längre tiderna är ett problem, inte nödvändigtvis religiöst, men utifrån de efterlevandes perspektiv.

I samband med att lagen ändrade tiden från två till en månad mellan dödsfall och kremation eller jordbegravning 2011, gjordes en undersökning om vad de långa tiderna då berodde på.

Orsakerna gick att dela in i fyra lika stora delar.

25 procent gick att hänföra till familjer och anhöriga. Det var andra prioriteringar än att ta hand om den döda – semestrar och mycket annat – som fick tiden att gå.

EN LIKA STOR ANDEL hängde samman med att församlingarna inte hade tillräckligt med tider eller tider som passade människors liv.

Ytterligare en del kunde kopplas till att många av begravningsbyråerna är små företag med begränsade resurser, inte sällan familjeföretag, och att man helt enkelt inte kan ha för många uppdrag per dag. På en liten ort med en eller bara få byråer blir det en faktor som bidrar till att skjuta fram dagen för ceremoni.

Den avslutande delen var en lång

rad av diffusa och oklara skäl samt att Svenska kyrkan på en del håll erbjuder alldeles för få tider att kunna boka.

–Hur det ser ut i dag är svårt att säga, men min egen känsla, och samtal med kolleger ger ändå vid handen, att den del som har med anhöriga och familj att göra är den som växer, säger Jan-Olof Aggedal.

DET HAN TÄNKER PÅ är att specifika krav och önskemål blir allt starkare, där vi inte prioriterar den döda utan i stället ser till att begravningen blir av när vi har tid.

–En sak som antagligen ökar av just den anledningen är akt över urna. Vid sidan av att det också är ett sätt att komma förbi lagens krav på en månad, är det många som också uppskattar den enklare ceremonin.

I praktiken är lagens månad en stark rekommendation eftersom den saknar sanktioner. Därmed finns det heller inga medel som gör att tiden kan upprätthållas, inga andra än ett etiskt förhållningssätt till den döda.

–Det finns mycket vi skulle behöva tala med lagstiftaren om på det här området, säger Jan-Olof Aggedal, och tar som exempel att det i lagen inte sägs något om vem som äger kroppen eller vem som får besluta om begravning och så vidare.

HAN SÄGER ATT det är märkligt att bland andra Norge och Danmark kan hålla tiderna så korta, och att forskningen borde se närmare på vad det är som får svensken att ha en så annorlunda syn på hur vi hanterar de döda.

Jan-Olof Aggedal är kontraktsprost i Lunds stift.

FOTO: KRISTINA LINDSTRÖM

Tiden kortades – trots det tar det längre tid

Trots att lagen förändrades för sju år sedan fortsätter tiden från dödsdag till begravning eller kremering att öka i Sverige.

Statistik från både SKKF och SBF visar stigningen de senaste åren.

Sedan den 1 maj 2012 säger begravningslagen att det får gå maximalt en månad från dödsdagen till det att stoftet antingen har gravsatts eller kremerats.

Tidigare sa lagen två månader, men efter den parlamentariska utredningen "Några begravningsfrågor" (SOU 2009: 79), under ledning av SKKF:s nuvarande ordförande, Kathrin Flossing, om förändringar i begravningslagen, föreslog dåvarande regering att tiden halverades.

DEN SENASTE krematoriestatistiken från SKKF (2018) visar att genomsnittstiden från dödsdag till kremering är 29,5 dagar och till jordbegravning 20,7 dagar.

Motsvarande statistik från SBF, som inte tar hänsyn till kremeringsdag, utan i stället mäter fram till ceremonitillfället, anger 22,3 dagar från dödsdagen.

I båda fallen står det dock klart att tiden har ökat; i SBF:s material tog det 21,6 dagar år 2011, och i dag hinner det alltså gå ytterligare 0,7 dagar.

I SKKF:s undersökning har det krematorium som rapporterar den kortaste genomsnittstiden 19,0 dagar, med 26,0 dagar till kremering och 12,0 dagar till jordbegravning.

Längst tid är 36,0 dagar. Landets största huvudman, kommunala Stockholms stad, har 35 dagar (se sid 10–11). Landets andra kommunala huvudman, Tranås, har ett genomsnitt på 25 dagar.

Göteborg, som sedan ett drygt år har en begravningssamfällighet, och som Kyrkogården berättade om tidigare i år, tar i genomsnitt 32 dagar på sig.

NÄR DET GÅR 29,5 dagar i *genomsnitt*, innebär det just det: att det finns de begravningar och kremeringar som kommer till stånd snabbare, medan andra alltså drar ut ytterligare på tiden, ännu längre förbi lagens ord om en månad.

Det finns inga lagliga sanktioner, kalla det straff, kopplade till att lagen inte åtlids, vilket gör att det i praktiken är ofarligt att låta tiden gå. Skälen kan vara flera till varför det blir så, men de personer som Kyrkogården har talat med anser att det ändå är ett brott mot etiken, att låta en kropp ligga och vänta så länge som uppemot fem veckor. (JL)

Det antal personer som kommer på begravningsceremonierna minskar.

FOTO: SBF

Frågan om långa tider går inte att hänföra till tradition, säger han.

–Under min tid i Lunds stift, som jag kan överblicka bra, har tiderna gått från att under 1980-talet ligga på mellan fem och sex dagar, till att nu vara uppe i 25–26 dagar, säger han och tillägger att det moderna samhällets resurser med bland annat fina kylrum kan lösa den sanitära sidan av att kroppar blir liggande länge. Men det finns en etisk sida som har med människovärdet att göra. Vill vi att våra döda ska ligga vecka efter vecka utan att något händer? Vad säger det om vår relation till döden?

–I andra samhällen rensar man sin kalender för att ta hand om varandra och den döda när någon lämnar livet. Här gör vi inte det på samma sätt längre.

JAN-OLOF AGGEDAL säger att ju mindre religiöst Sverige har blivit, som något slags klangbotten i samhället, desto längre har tiden tillåtits att gå.

–Det går att säga att en sekulär person som lever i ett i övrigt religiöst färgat samhälle – inte staten – är mer noga med hur lång tid det tar att begrava en anhörig än vad vi normalt är i Sverige, där både samhället och individen är sekulära. Hos oss är vi i stället noga med att lokaler, blommor, krematorier – alla yttre manifestationer runt omkring – ska vara vackra.

Han tror att många äldre idag kan

tycka att det är hemskt att kroppar blir liggande länge, och en del av detta handlar nog mer om folkfromhet än om religiositet, tror han.

–Döden är en del av livet, och döden ska också ställa till det för oss. Att inte låta den göra det är att varken ta den döda eller sig själv på riktigt allvar. Och är vi inte seriösa inför den viktiga ritens innebär det att vi inte heller hanterar oss själva som vi borde, säger han, och refererar till en undersökning gjord i Norge, "Den underlige uka – de sorgande och begravningsriten".

Den ser närmare på hur anhöriga till personer som har dött plötsligt och oväntat bäst hanterar sin egen sorg och vad tiden spelar för roll i det arbetet.

BÄST ÄR DET om ceremonin kan hållas inom mellan sex och tio dagar. Går det för fort hinner inte anhöriga att planera riktigt och det finns en risk att det inte blir bra. Tar det däremot längre tid än mellan tio och tolv dagar finns det i stället risk för att personen kan hamna i vad som kan kallas för frusen sorg, en mer komplicerad form av sorg där det kan behövas professionell hjälp för att komma vidare.

–Vi måste vara rädda om oss själva och den döda. Det gör vi bara genom att gå in i det jobbiga – sorg är naturligt – och ta oss igenom det. Det gör att vi kan gå vidare.

JOHAN LINDSTÉN

”Hos oss är vi i stället noga med lokaler, blommor och krematorier.”

Stockholms stad om tiderna...